

Доц. др Неђељко КЕЦОЈЕВИЋ

ДЕМОГРАФСКЕ ПРОМЈЕНЕ У НАСЕЉИМА ОПШТИНЕ ПОДГОРИЦА ОД 1925. ДО 1991. ГОДИНЕ

*„Скуњено и жедно ћути стабло свако
испуцала земља од сунца се руши,
а тамо у страни прибило се село,
на убого само ћути.”*
(А. Шантић: „На припеци”)

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Подручје досадашње општине Подгорица било је због свог географског положаја интересантан простор за живот људи од најстаријих времена. Многобројни остаци различитих насеља и утврђења (Дукља, Међења Глава, Медун, Тријebач, Гостиље, Момишићи, Кабао, Јазал, Градина, Тузи и други), налази различитих старих остатака, предмета и оруђа упућују на закључак о непрекидном смјењивању различитих заједница људи и њихових култура које су насељавале локалитете приобаља Скадарског језера и Зетске равнице која је, испресјечана токовима више ријека, омогућавала њихов живот, развој и опстанак. Не упуштајући се у коментаришање литературе у којој су већ описани развој и занимања насеља и људи у њима, треба рећи да се еволутивни пут њихових различитих станишта, и због различитих историјских дешавања помјерао све више ка унутрашњости, тако да се поред равничарских насеља стално увећавао и број насеља у брдском подручју данашње општине Подгорица (Затријebач, Кучи, Брскут, Братоножићи итд.).

Упознавање са етничким, етнoлошким, етнoгенетским, етнoграфским, етнoкултурним, етнoисторијским, етнoпсихолошким,

демографским и другим карактеристикама било ког подручја или локалитета врло је важно и значајно ради бољег упознавања веома различитих одлика народа и становништва који на том подручју живе. Међу наведеним карактеристикама посебну важност има упознавање са демографско-популационим кретањима и девастицијом сеоских насеља која су у односу на градска насеља много бројнија, али по броју домаћинстава и становника у њима различита и неуједначена, најчешће знатно мања. У различитим досадашњим истраживањима проучаване су поједине парцијалне и регионалне демографске промјене у развоју становништва, док је о општим историјско-географским, друштвено-економским и демографским и другим карактеристикама становништва Црне Горе до 1945. године посебно значајна студија проф. др Павла Радусиновића. Он је, на основу различитих података и доступне литературе, анализирао развој становништва Црне Горе до наведеног периода, с посебним освртом на његове етно-социогеографске, антропогеографске и демографске карактеристике од најстаријих времена до 1945. године.

ЦИЉ И ЗНАЧАЈ РАДА

Циљ рада је да се на основу расположивих статистичких података изнесу основне демографске промјене у броју насеља, домаћинстава и броју становника у њима које су се дешавале на подручју раније среза, а касније општине Подгорица од 1925-1991. године.

Значај рада је да основне доступне статистичке податке о броју становника, домаћонстава и њиховом односу прикаже стручној и научној јавности у једном сажетом облику, како би се боље сагледала демографска кретања и промјене на наведеном простору у третираном времену.

ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ОПШТИНЕ (СРЕЗА) ПОДГОРИЦА

Смјештена у приобаљу од Скадарског језера преко планине Живоа до подножја Комова обухватајући Куче, Брскут и Братоножиће до Морачких брда на сјеверу и на западу Пипере и Љешанску нахију, све до поменутог језера, општина Подгорица заузима површину од 1441 km² или 10,43% подручја Црне Горе. На њеном подручју од 1925. године до 1991. године, поред територијалне подјеле, изград-

ње разних објеката, различите садржине и намјене, мијењао се број насеља, као и број домаћинстава и становника у њима. Од некадашњих 16 општина бившег Подгоричког среза, како је било 1925. године и после II свјетског рата, формирана је једна општина Подгорица, убрзо преименована у Титоград, а касније Подгорица, односно враћен је назив који је њен центар имао готово 7 вјекова прије тога. Од 163 насеља 1925. године, када је на 1 km² живјело 30,4 становника, у 1991. години због урбанизације, број насеља се смањио на 143 са густином од 105,5 становника на 1 km², што ће се боље сагледати на основу података из овог рада.

МЕТОД РАДА И МАТЕРИЈАЛ

Примјеном ретроспективне анализе помоћу статистичког метода приказују се доступни подаци из 1925. године о броју општина у бившем срезу Подгорица и то њихов број, средиште тих општина, број села и заселака, као и број домова, односно домаћинстава и становника у њима. Посебно се упоређује број насеља према типу домаћинстава и становника у њима у општини Подгорица (таб. 1.) у односу на пописе становника у Црној Гори од 1948-1991. године. Подаци за 1925. годину коришћени су на основу „*Речника места*” Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (Народна просвета – Београд 1925. године, страна 140-143). Ту су изнијети подаци добивени пред крај 1924. године по наређењу Министарства унутрашњих дела. Све општине према претходним пописима становништва доставиле су расположиве и потпуне податке о броју домова, домаћинстава и становника у њима, због чега „*Речник места*” можемо сматрати потпуним а приказане податке сигурним. Ради тога приказани упоредни подаци за период дужи од шест и по деценија могу бити добар показатељ да се сагледају демографске промјене у насељима бившег среза, односно општине Подгорица.

РЕЗУЛТАТИ РАДА И ДИСКУСИЈЕ

Према подацима из „*Речника места*” у 1925. година међу 163 насеља била је:

– једна варош – Подгорица, са 1827 домаћинстава и 10.000 становника у њима, или 5,47 чланова у домаћинству;

– једна варошица – Тузи, са 190 домаћинстава и 879 становника у њима или 4,63 чланова у домаћинству;

– 114 села са 5935 домаћинстава и 30.073 становника у њима или 5,07 чланова у домаћинству и

– 47 заселака са 545 домаћинстава и 2.894 становника у њима или 5,31 чланова у домаћинству.

На табели 1. дат је назив појединих општина са њиховим сједиштем према типу насеља, броју домаћинстава, становника и просјечног броја чланова домаћинстава у њима за срез Подгорица у 1925. години.

Запажа се да су највећи број насеља, села (заселака) имале Доњокучка и Пиперска општина са по 18 насеља (по 12 села и 6 заселака).

Пиперска општина имала је 988 домаћинстава у којима је живјело 4.374 становника или просјечно 4,43 члана у домаћинству, од чега у селима 4,41, а у засеоцима 4,59 чланова.

У Доњокучкој општини била су 984 домаћинства у којима је живјело 3.948 становника или просјечно по 5,04 у домаћинству, од чега у селима 5,02, а у засеоцима 5,16 чланова.

Братоношка и Горњокучка општина имале су по 16 насеља од чега је било 9 села у Горњокучкој, а 7 у Братоношкој општини. У 284 домаћинства Братоношке општине живјело је 1429 становника или просјечно 5,03 члана у домаћинству (4,99 у селима и 5,19 у засеоцима).

У Горњокучкој општини у 718 домаћинстава живјело је 3615 становника или просјечно по 5,03 чланова (4,96 у селима и 5,50 у засеоцима).

Највише становника имала је Доњозетска општина, са сједиштем у Голубовцима, у којој је у 15 насеља (12 села, 3 засеока) живјело 4525 становника у 916 домаћинстава, односно 4,94 члана у домаћинству (4,97 у селима и 3,92 у засеоцима). Од свих 16 општина Подгоричког среза у 10 насеља Хотске општине (9 села, 1 заселак) живјело је 1057 становника или најмање од свих општина, у просјеку 4,23 члана у домаћинству. Највећи број чланова у домаћинству – 5,83 имала је Љешкопољска општина са 12 насеља и 578 домаћинстава, док је у Затријебачкој општини у 11 насеља са 213 домаћинстава било просјечно 5,67 чланова у домаћинству. У Средњољешанској општини са 256 домаћинстава просјечно је живјело по 5,59 чланова домаћинства.

Упоредни расположиви подаци (број и проценат) домаћинстава и становника који су били на урбаном (градском) и руралном (сео-

Демографске промјене у насељима општине Подгорица од 1925. до 1991. године

Назив општина према броју мјеста, типу насеља, (варош, варошица, село, заселак) домаћинства, становника и просјечног броја становника у домаћинству у срезу Подгорица 1925. године *Табела 1.*

Назив општине	Центар (сједиште) општине	Број мјеста према типу насеља					Број домаћинства					Број становника					Просјечан број чланова у домаћинству							
		Свега	Заселака	Село	Варошица	Варош	Свега	Заселака	Село	Варошица	Варош	Свега	Заселака	Село	Варошица	Варош	Свега	Заселака	Село	Варошица	Варош			
1. Братоношка	Пелев Бријег	7	9	16			221	63	284			1.102	327	1.429			4,99	5,19	5,03					
2. Брескутска	Брескут	5	5				316	316				1.750	—	1.750			5,54	—	5,54					
3. Горњозетска	Лајковићи	6	3	9			339	23	362			1.880	133	2.013			5,55	5,78	5,56					
4. Горњокучка	Убли	9	7	16			615	103	718			3.048	567	3.615			4,96	5,50	5,03					
5. Грудска	Диноша	7	2	9			323	12	335			1.620	55	1.675			5,02	4,58	5,00					
6. Доњозетска	Голубовци	12	3	15			890	26	916			4.423	102	4.525			4,97	3,92	4,94					
7. Доњокучка	Мосор	12	6	18			702	82	984			3.525	423	3.948			5,02	5,16	4,01					
8. Доњољепанска	Големади	9	9				238	238				1.322		1.322			5,55		5,55					
9. Загребанка	Загријбач	6	5	11			124	89	213			668	540	1.208			5,39	6,07	5,67					
10. Љешкопољска	Доња Горица	10	2	12			547	31	578			3.191	179	3.370			5,83	5,77	5,83					
11. Магаушка	Магауши	3	3	6			190	27	217			979	151	1.130			5,15	5,59	5,21					
12. Пилерска	Бјелоглав	12	6	18			901	87	988			3.975	399	4.374			4,41	4,59	4,23					
13. Подгоричка	Подгорица	1		1	1.827				1.827	10.000				10.000	5,47				5,47					
14. Средњољепанска	Градац	6	6				256	256			879	121	1.430			5,59		5,59						
15. Тушка	Тузи	1	1	2			190	26	216			1.000		1.000			4,63	4,65	4,63					
16. Хотска	Трабојим	9	1	10			247	2	249			1.039	18	1.057			4,21	9,00	4,25					
Укупно		1	1	116	47	163	1.827	190	5.935	545	8.497	10.000	879	30.073	2.894	43.846	5,47	4,63	5,15	5,31	5,16			

ском) подручју дати су на табели 2. и 2. а. Подаци указују на велике разлике у заступљености домаћинстава и становника у насељима градског у односу на ванградска – сеоска подручја по свим годинама наведеног периода. Смањење и домаћинстава и становника на сеоском подручју утицала је на њихово стално увећавање на градском подручју од 1925. до 1991. године. Док је од 8.497 домаћинстава која су живјела на подручју општине – среза Подгорица 1925. године било 21,5% на градском, 78,5% на сеоском подручју, у односу на све пописе становништва од 1948. до 1991. године наведена пропорција се стално мијењала. Број градских домаћинстава се стално увећавао – од 36,56% 1948. године до 81,23% 1991. године, а на сеоском се стално смањивао од 63,44% 1948. године до само 18,77% 1991. године.

Промјене у домаћинству утицале су на промјене и становника који су живјели на градском и сеоском подручју (таб. 1.). Тако је од 43.846 становника који су 1925. године живјели на подручју општине Подгорица у градској средини (вароши) живјело 22,81%, а на сеоском подручју 77,19% становника. Године 1991., то јест 66 година касније, наведена пропорција била је сасвим обрнута. На градском подручју од 152.025 становника живјело је 77,54%, а на сеоском подручју 22,46%. Статистички посматрано постоји висока негативна линеарна корелација (скоро $r = -1$) између промјена како у броју домаћинстава тако и у броју становника у посматраном периоду од 1925. до 1991. године.

Промјене у заступљености домаћинстава и становника на градском и сеоском подручју од 1925. до 1991. године сликовитије се могу сагледати са дијаграма 1. и 1а.

Значајно је такође истаћи да се мијењао и просјечан број чланова у домаћинству (табела 3.), како на градском тако и на сеоском подручју, односно готово на читавом подручју у готово 7 деценија. На градском подручју просјечан број чланова у домаћинству се смањивао од 5,47 у 1925. години на 3,67 чланова у 1991. години, док је на сеоском подручју наведено смањење било од 5,07 на 4,59 чланова, односно укупно за читаво подручје општине од 5,16 (1925. године) на 3,83 (1991. године) члана у домаћинству.

Однос броја домаћинстава градских и осталих насеља
у општини Подгорица од 1925. до 1991. године

Табела 2.

Године посматрања	Број домаћинстава			Процентни однос домаћинстава		
	Градско подручје	Остала подручја	Свега	Градско подручје	Остала подручја	Свега
1925.	1.827	6.670	8.497	21,50	78,50	100,00
1948.	4.036	7.003	11.039	36,56	63,44	100,00
1953.	5.368	7.227	12.587	42,58	57,42	100,00
1961.	9.549	7.731	17.280	55,26	44,74	100,00
1971.	16.457	7.620	24.077	68,35	31,65	100,00
1981.	25.152	7.429	32.581	77,80	22,80	100,00
1991.	32.210	7.443	39.653	81,23	18,77	100,00

Однос процентне заступљености становника градских и осталих насеља
у општини Подгорица од 1925. до 1991. године

Табела 2а.

Године посматрања	Број домаћинстава			Процентни однос домаћинстава		
	Градско подручје	Остала подручја	Свега	Градско подручје	Остала подручја	Свега
1925.	10.000	33.846	43.846	22,81	77,19	100,00
1948.	14.360	34.057	48.417	29,66	70,34	100,00
1953.	19.868	35.371	55.539	35,77	64,23	100,00
1961.	35.054	37.165	72.219	48,54	51,46	100,00
1971.	61.727	37.069	98.796	62,48	37,52	100,00
1981.	96.074	36.071	132.145	72,70	27,30	100,00
1991.	117.875	34.150	152.025	77,54	22,46	100,00

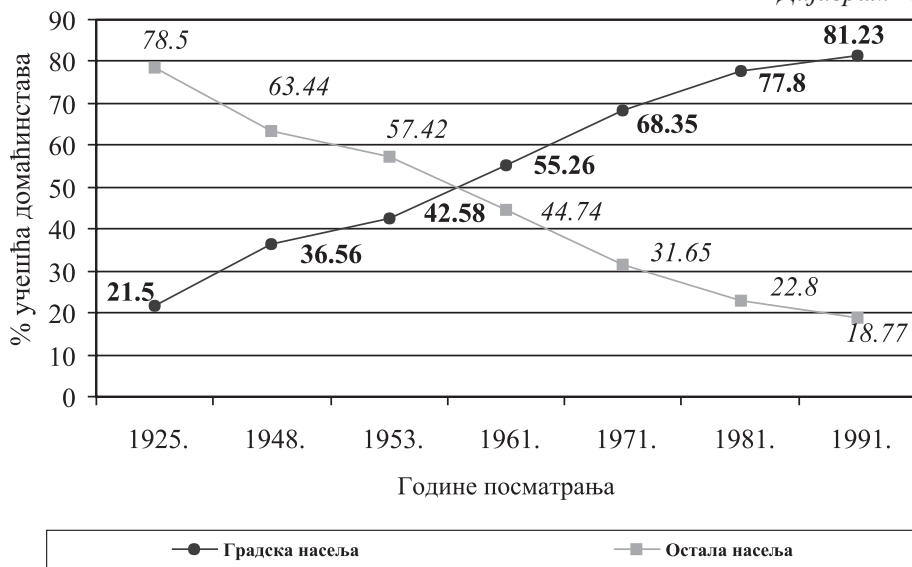
Однос просјечног броја чланова у домаћинству код градских и осталих насеља и укупно у општини Подгорица од 1925. до 1991. године

Табела 3.

Година посматрања	Просјечан број чланова у домаћинству		
	Градско насеље	Остала насеља	Свега
1925.	5,47	5,07	5,16
1948.	3,56	4,86	4,39
1953.	3,71	4,94	4,41
1961.	3,67	4,81	4,18
1971.	3,75	4,86	4,10
1981.	3,82	4,86	4,06
1991.	3,67	4,59	3,83

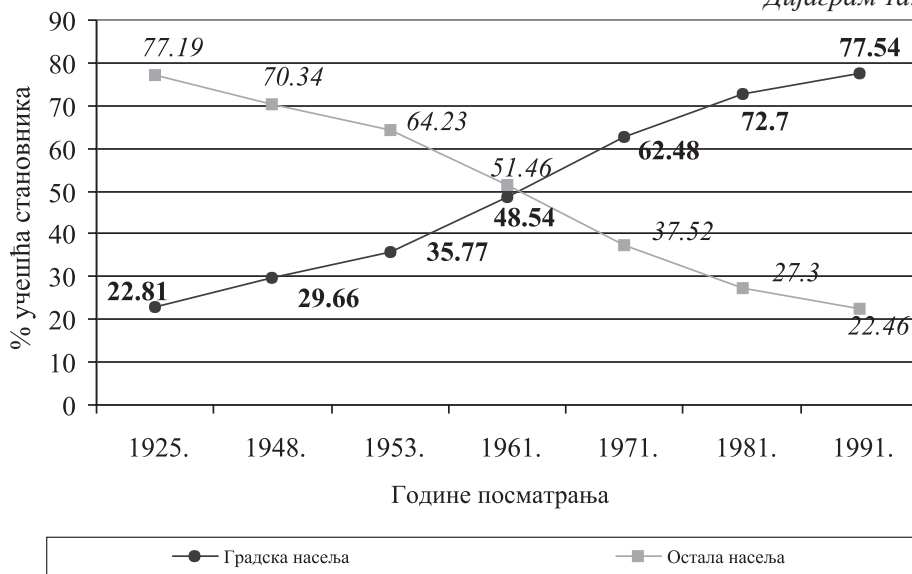
Однос процентне заступљености домаћинстава градских и осталих насеља у општини Подгорица од 1925. до 1991. године

Дијаграм 1.

Однос процентне заступљености становника градских и осталих насеља у општини Подгорица од 1925. до 1991. године

Дијаграм 1а.

Многобројне друштвено-економске и привредне промјене, географска разуђеност и уређеност простора утицале су на промјене у кретању становништва и на подручјима општине Подгорица. Недовољна брига о просторном планирању од стране друштвене заједнице и њена могућност да обезбиједи боље услове живљења на селу утицале су на стална помјерања, најчешће млађег становништва са руралних на градска подручја. На селу су остајали претежно старији људи, што их у односу на старосну структуру и демографске подјеле сврстава у категорију врло старог становништва. Тако према подацима из 1991. године становништво сеоских насеља припада категорији врло старог становништва, са учешћем од 11,12% и индексом старости од 0,512 (мушки 0,43, женски 0,60). На градском подручју становништво је било у категорији зрелог са учешћем од 5,64% и индексом старења од 0,273 (мушки 0,24, женски 0,31). Према Сундберговој подјели становништво сеоских насеља из категорије стационарног прелази у категорију регресивног, док је на градском подручју у категорији стационарног становништва.

ОДНОС БРОЈА НАСЕЉА И ДОМАЋИНСТАВА ОД 1925. ДО 1991.
ГОДИНЕ И НЕКЕ ПРОМЈЕНЕ НА УРБАНОМ ПОДРУЧЈУ
ПОДГОРИЦЕ (ТИТОГРАДА)

Да би се боље сагледале промјене у броју насеља и домаћинстава на подручју бившег среза, односно општине Подгорица на табели 4 дате су бројне и структурне дистрибуције по појединим годинама анализираним периода од 1925. до 1991. године. Дистрибуције су дате у односу на број насеља до и са 9 домаћинстава, 10-19, 20-29, 30-39, 40-49, 50-99 и са 100 и више домаћинстава. У наведеним структурама броја насеља у односу на број домаћинстава запажа се њихова неуједначеност по појединим упоређиваним годинама наведеног периода. Смањење броја насеља од 163 колико их је било 1925. године на 151 у 1948, 1953. и 1961. години последица је спроведене методологије пописа и броја пописних кругова, по којој је један дио заселака припојен најближим селима. Слично је било спроведено и по попису становништва у 1971. години када је у општини било 150 насеља.

Сеоска насеља Момишићи са 74 домаћинства и 717 становника и Загорич са 199 домаћинастава и 723 становника, по попису становништва, 1971. године припојена су градском подручју Титограда, односно Подгорице.

Бројна и структурна заступљеност насеља и домаћинстава у њима
у општини Подгорица од 1925. до 1991. године

Табела 4.

Број домаћинстава	Број и % насеља по годинама													
	1925.		1948.		1953.		1961.		1971.		1981.		1991.	
	Број	%	Број	%	Број	%	Број	%	Број	%	Број	%	Број	%
≤ 9	17	10,43	4	2,65	2	1,32	1	0,66	2	1,33	11	7,64	18	12,59
10-19	37	22,70	15	9,93	16	10,60	20	13,25	25	16,67	35	24,31	39	27,27
20-29	31	19,02	29	19,20	29	19,20	26	17,22	26	17,33	23	15,97	23	16,08
30-39	16	9,81	27	17,88	27	17,88	23	15,23	28	18,67	21	14,58	13	9,09
40-49	11	6,75	16	10,60	16	10,60	19	12,58	19	12,67	11	7,64	10	6,99
50-99	39	23,93	43	28,48	44	29,14	40	26,49	28	18,67	27	18,75	19	13,29
100 и више	12	7,36	17	11,26	17	11,26	22	14,57	22	14,66	16	11,11	21	14,69
Укупно	163	100,00	151	100,00	151	100,00	151	100,00	150	100,00	144	100,00	143	100,00

Насеља Дајбабе са 175 домаћинстава и 796 становника, Доња Горица са 175 домаћинстава и 835 становника, Горња Горица са 243 домаћинства и 1035 становника, Маслине са 144 домаћинства и 594 становника, Толоши са 434 домаћинства и 2007 становника, Дољани са 175 домаћинстава и 1.152 становника и Рогами са 113 домаћинстава и 466 становника, који су по попису становника 1971. године третирана као ванградска, односно сеоска подручја, изгубила су тај статус по попису становника 1981. год. када су постала градска, па се на тај начин дотадашње урбано подручје Титограда, односно Подгорице, знатно повећало у односу на дотадашњи простор.

У наведених 9 сеоских насеља према подацима из 1925. године у 637 домаћинстава живјело је 3.620 становника или 5,68 у домаћинству, у 1948. години било је 871 домаћинство са 4.031 становник или 4,63 по домаћинству, 1953. године у 928 домаћинстава било је 4.372 или 4,71 становника по домаћинству, а у 1961. години у 1.168 домаћинстава живјело је 5.839 или 5,00 становника по домаћинству.

Према подацима из 1925. године засеоци Златица са 19 домаћинстава и 110 становника, Забјело са 6 домаћинстава и 54 становника, Шћеповића Куће са 5 домова и 26 становника, према поратним пописима припојени су најближим већим сеоским насељима: Дољани, Дајбабе итд., која су по попису 1971. године припојена градском подручју.

На табели 5. приказане су промјене у броју становника, домаћинства и просјечног броја становника у домаћинству за некадашња сеоска насеља из околине подручја Подгорице, која се после пописа становништва Црне Горе 1961., односно 1971. године не третирају као сеоска насеља, већ посебне градске цјелине општине Подгорица.

На основу података лако се закључује да се број становника у 9 наведених насеља од 1925. до 1961. године повећао са 3.620 на 5.839 или за 61,30%, а број домаћинства са 637 на 1.168 или за 83,36%, док се просјечан број становника од 5,68 у 1925. години смањено на 5,00 становника у 1961. години.

Однос броја становника, домаћинства и просјечног броја чланова у домаћинству неких сеоских насеља из околине Подгорице од 1925. до 1991. године

Табела 5.

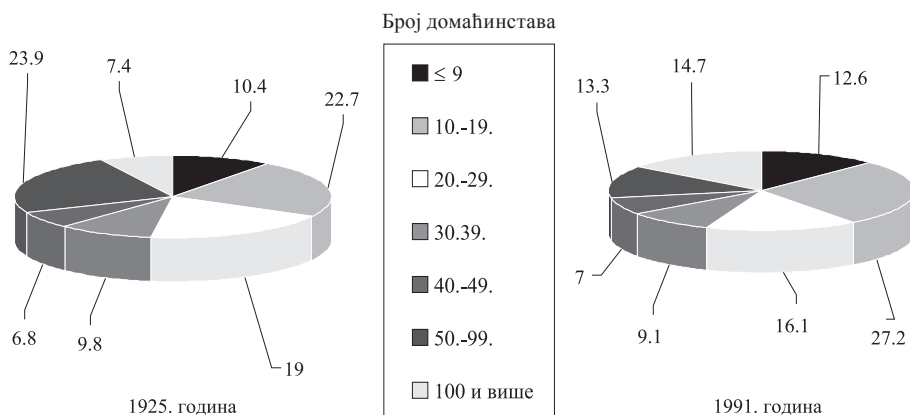
Година	Обиљежје	Насеља									
		Дарбабе	Доњани	Доња Горица	Горња Горица	Загорич	Маслине	Момшићи	Росами	Толоши	Свега
1925.	Становника	370	350	460	550	280	290	294	445	581	3.620
	Домаћинства	58	67	78	95	47	60	49	100	83	637
	Чланова домаћ.	6,35	5,22	5,90	5,79	5,96	4,83	6,00	4,45	7,00	5,86
1948.	Становника	466	595	495	559	373	263	289	485	506	4.031
	Домаћинства	86	104	104	125	92	54	74	133	99	871
	Чланова домаћ.	5,42	5,72	4,76	4,47	4,05	4,87	3,91	3,65	5,11	4,63
1953.	Становника	562	630	533	492	426	351	402	405	571	4.372
	Домаћинства	102	113	113	112	106	80	93	98	111	928
	Чланова домаћ.	5,51	5,58	4,72	4,39	4,02	4,39	4,32	4,13	5,14	4,71
1961.	Становника	680	747	618	635	723	443	717	487	789	5.839
	Домаћинства	121	135	135	128	199	99	74	118	159	1.168
	Чланова домаћ.	5,62	5,53	4,58	4,96	3,63	4,47	9,69	4,13	4,96	5,00
1971.	Становника	796	1.152	835	1.035	–	594	–	466	2.007	6.883
	Домаћинства	175	175	175	243	–	144	–	113	434	1.459
	Чланова домаћ.	4,55	6,58	4,77	4,26	–	4,12	–	4,12	4,62	4,72

Промјене у броју насеља од 1925, а посебно од 1948. до 1991. године у односу на број домаћинства у њима, које су дате у табели бр. 4, указују на неуједначеност добијених дистрибуција по подацима

анализираног периода. Тако су на примјер 1925. године на подручју тадашњег Подгоричког среза била 54 или 33,13% свих насеља која су имала мање од 19 домаћинстава, од којих је 10,43% насеља имало до 9 домаћинстава, а 22,70% од 10-19 домаћинстава. У 1991. години од 143 насеља било је 57 или 39,86% од чега је 12,59% насеља имало до 9 домаћинстава, а 27,27% од 10-19 домаћинстава. У наведеном периоду стално се смањивао број насеља од 20-29 домаћинстава. Док је 1925. било 19,02%, у 1991. било их је 16,08% (дијаграм 2.).

Упоредни однос броја насеља и домаћинстава у њима у општини Подгорица 1925. и 1991. године

Дијаграм 2.

У структури броја насеља од 30-39 и од 40-49 домаћинстава стање је било приближно исто 1925. и 1991. године, са тенденцијом раста од 1948. до 1981. године, да би касније њихов број био мањи. Број насеља од 50-99 домаћинстава смањило се од 1948. године са 28,48% на 13,9% у 1991. години у ком периоду се број насеља са 100 и више домаћинстава повећао од 7,36% у 1925. години до 11,26% у 1948. години, односно на 14,69% у 1991. години.

Статистичком методологијом утврђено је да постоје веома значајне разлике у броју насеља са бројем до и са 9, од 10-19, 30-39 и 50-99 домаћинстава у 1948. и 1991. години ($t = 3,230$, $p < 0,005$; $t = 3,863$, $p < 0,001$; $t = 2,225$, $p < 0,05$ и $t = 3,266$, $p < 0,005$) са знатним повећањем броја насеља са бројем од и са 9 и од 10-19 домаћинстава и смањења броја насеља од 30-39 и од 50-99 домаћинстава у 1991. години у односу на 1948. годину.

УМЈЕСТО ЗАКЉУЧКА

Многобројне наведене демографске промјене у односу на смањење броја насеља, броја домаћинстава и становника у њима које су се дешавале у општини Подгорица од 1925. године, а посебно од 1948. до 1991. године па и касније упућују да се, због раслојавања насеља на сеоском подручју која су се дешавала у посљедњих неколико деценија, предузму одговарајуће мјере за њихову ревитализацију. То стога да би се сеоским насељима, а посебно становницима свих узраста у њима омогућили сви потребни животни услови како би се увећала бројност домаћинстава и њихових чланова као што је било 1925. године или 1948. или више од тога. То би значајно могло да утиче и на побољшање промјене неповољне старосне структуре и обнављање становништва у категорије млађег и зрелог и, биолошком типу прогресивног становништва, како би се сачувала досадашња и даља девастација насеља ванградских подручја, од којих многа имају веома повољан географски положај који им омогућава различита привредна занимања (разне пољопривредне гране – воћарство, виноградарство, повртларство, рибарство, туризам и угоститељство, сточарство итд.). На тај начин, како пјесник рече, „у страни прибило се село, на убого само ћути” постало би село са пуно разних послова и великог прихода, јер многи садашњи демографски показатељи опомињу друштвену заједницу да селу треба вратити пуно улогу и значај који је имало у ранијим временима.

